

Ve starověku Hippokrates zastával názor, že „před pacientem je třeba zatajit maximum informací a nesdělovat mu nic o jeho prognóze ani současném stavu“.¹ Tento postoj by ho dnes bezpochyby dostal do mnoha problémů. Postavení pacienta se totiž od jeho dob významně změnilo. Tato změna je výrazná nejenom ve srovnání s dobou, ve které žil Hippokrates, ale také s praxí a názory, které byly běžné ještě před několika lety, alespoň pokud jde o Českou republiku. V evropském nebo euro-americkém prostředí lze posun v chápání postavení pacienta a jeho práv sledovat od konce 19. století a významný pokrok v této oblasti od poloviny 20. století.

Změna v postavení pacienta nebyla nijak izolovaná. Šlo o důsledek mnoha změn ve společnosti, v právních a ústavních poměrech jednotlivých států. Postupovala společně se vzrůstající ochranou práv a postavení zaměstnanců vůči zaměstnavatelům, se zajištěním zdravotní péče o zaměstnance, s rozvojem koncepce sociálního státu, atd.

Tato práce si vzhledem ke svému omezenému rozsahu neklade za cíl popsat postavení pacienta v České republice v celé šíři, ale chce se zaměřit na právní instituty v oblasti práv pacientů, které jsou nejdůležitější. Snahou bude také zaměřit se na změny postavení pacientů vzhledem k rychlému vývoji, který jsme za poslední období zaznamenali. Není třeba zdůrazňovat, že popis se bude týkat pouze postavení právního.

¹ Viz <http://utmed.com/studynotes/pd/WordsasScalpels.doc>

Téma práv a postavení pacienta je do té míry široké, že je nutné rezignovat na detailnější rozbor některých nesmírně zajímavých, ale dílčích otázek, jako je úprava postavení pacienta v případě transplantací, tolik diskutované otázky euthanasie nebo změny pohlaví.

Nepůjde však, a také nemůže jít, pouze o výčet jednotlivých ustanovení příslušných mezinárodních smluv, ústavních předpisů a zákonů, popřípadě dalších pramenů práva. Nejde totiž pouze o existenci určitého subjektivního práva, jehož je pacient v určité chvíli nositelem. Záleží také na možnosti tato práva uplatnit a prosadit. Proto bude nutné pokusit se o určité hodnocení a připojit několik úvah *de lege ferenda*.

V úvodu tedy ve stručném historickém úvodu budou zmíněny některé hlavní rysy vývoje postavení pacienta se zaměřením na rozvoj práv od 19. století. Samotný popis platné právní úpravy si nejprve všimá ústavních základů práv a postavení pacienta. Poté se zabývá rozбором klíčových právních norem z oblasti mezinárodního práva. Nejprve jde o „Úmluvu o ochraně lidských práv a důstojnosti člověka s ohledem na aplikaci biologie a medicíny: Úmluva o biomedicíně publikovaná pod číslem 96/2001 Sb. m. s., (dále jen Úmluva o biomedicíně nebo Úmluva), a Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (209/1992 Sb.) z oblasti vnitrostátní právní úpravy se pozornost soustřeďuje na zákon č. 20/1966 Sb. O péči o zdraví lidu. V práci je dále upozorněno na nezastupitelnou úlohu mimoprávních norem na postavení pacientů obsažených v etických kodexech.

Práce dále rozebírá právní povahu informovaného souhlasu pacienta jako klíčového institutu včetně tzv. dříve vyslovených přání. Zvláštní pozornost je věnována některým typickým skupinám pacientů. z praktickým problémům při uplatňování práv pacientů.

Stručně je poukázáno na evropskou dimenzi ochrany práv pacientů. V závěru se práce pokouší zhodnotit současný legislativní stav v oblasti práv a postavení pacienta a nastínit další možnosti.